

Vaughan Gething AS/MS
Y Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol
Minister for Health and Social Services

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Ein cyf/Our ref: VG/0283/20

Dr Dai Lloyd AS
Cadeirydd
Y Pwyllgor Iechyd, Gofal Cymdeithasol a Chwaraeon
Senedd Cymru
Bae Caerdydd
Caerdydd
CF99 1SN

24 Awst 2020

Annwyl Dai,

Diolch am y cyfle i ddod i'r Pwyllgor Iechyd, Gofal Cymdeithasol a Chwaraeon ar 16 Gorffennaf ar gyfer y sesiwn dystiolaeth ar ymateb y Llywodraeth i bandemig COVID-19.

Yn dilyn y sesiwn, gofynasoch am ragor o wybodaeth am sawl maes allweddol a oedd yn achosi pryder. Rwyf wedi rhoi sylw i bob un o'r meysydd hyn yn unigol isod.

1. Clinigau cof a phobl hŷn â Dementia

Mae Llywodraeth Cymru wedi cefnogi byrddau iechyd, awdurdodau lleol a'r trydydd sector i barhau i ddarparu cymorth i'r rheini sy'n cael gwasanaethau dementia, gan sicrhau bod cyllid ar gael o hyd i alluogi gwasanaethau i addasu i'r sefyllfa bresennol. Mae hyn yn cynnwys rhyddhau'r arian Cyllid Gofal Integredig a ddyrannwyd i'r Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol i gefnogi rhoi'r Cynllun Gweithredu ar gyfer Dementia ar waith. Mae ceisiadau am gyllid ar gyfer prosiectau sy'n rhedeg ar draws ardaloedd daearyddol y Byrddau Partneriaeth Rhanbarthol wedi cael eu hadfer ac mae'r swyddogion yn ystyried nifer o geisiadau i ddarparu rhagor o gefnogaeth i bobl sy'n byw gyda dementia wrth inni ddechrau ar y cyfnod adfer.

Fodd bynnag, cydnabyddir nad yw rhai gwasanaethau fel clinigau asesu cof wedi gallu parhau i weithredu fel arfer yn ystod y cyfnod clo, yn rhannol oherwydd cyfyngiadau Covid-19. Rydym yn parhau i fonitro gwasanaethau cymunedol iechyd meddwl pobl hŷn fel rhan o'r wybodaeth reolaidd a geir gan fyrddau iechyd drwy'r adnodd monitro iechyd meddwl, sy'n cynnwys sicrwydd bod asesiadau dementia brys yn cael eu cynnal. Mae ymatebion i'r adnodd monitro yn rhoi sicrwydd bod y gwasanaethau hyn yn dal yn weithredol. Wrth i'r cyfyngiadau symud leihau, mae'n amlwg y bydd angen i glinigau asesu cof gynyddu eu gweithgarwch, nid yn unig i ddal i fyny â'r lefelau angen arferol ond hefyd i ddiwallu angen ychwanegol sydd wedi'i nodi yn ystod cyfnod y cyfyngiadau symud.

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1SN

Gohebiaeth.Vaughan.Gething@llyw.cymru
Correspondence.Vaughan.Gething@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Mae'r byrddau iechyd lleol wedi cael mwy o hyblygrwydd yn eu cyllidebau craidd er mwyn mynd i'r afael ag anghenion sy'n deillio o COVID-19, ac mae Llywodraeth Cymru wedi ei gwneud yn glir ein bod yn disgwyl i wasanaethau allu defnyddio rhywfaint o'r hyblygrwydd hwn i sicrhau bod clinigau asesu cof yn gallu diwallu'r lefel uwch o alw. Gofynnir i'r byrddau iechyd yn awr ddarparu diweddariadau chwarterol ar eu fframwaith gweithredol, sy'n cynnwys diweddariadau ar sut bydd gwasanaethau'n gweithredu yng nghyd-destun Covid ac, fel rhan o'r asesiad hwn, byddwn yn edrych yn benodol ar wasanaethau asesu cof. Os canfyddir problemau gyda chapasiti clinigau asesu cof drwy'r broses hon, byddem yn disgwyl y byddid yn mynd i'r afael â hyn drwy ddefnyddio'r hyblygrwydd cyllido presennol sydd wedi'i ddarparu er mwyn ymateb i'r pandemig. Er enghraifft, arian y Gronfa Gofal Integredig, sy'n cefnogi rhoi'r cynllun gweithredu ar gyfer dementia ar waith.

Mae'r swyddogion wedi anfon holiadur at y Byrddau Partneriaeth Rhanbarthol yn gofyn am yr wybodaeth ddiweddaraf am y Cynllun Gweithredu ar gyfer Dementia a fydd yn canolbwyntio ar newidiadau i wasanaethau a sut bydd y gwaith o ddychwelyd i lefelau arferol yn cael ei reoli. Bydd hyn yn cynnwys yr wybodaeth ddiweddaraf am y camau y mae'r Byrddau Cynllunio Rhanbarthol yn eu cymryd i sicrhau y bydd gwasanaethau asesu cof yn gallu ateb y galw. Disgwylir ymatebion i'r holiadur hwn ym mis Medi.

Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod yr effaith y mae'r cyfyngiadau symud wedi'i chael ar bobl sy'n byw â dementia. Mae'r swyddogion wedi datblygu canllawiau i gefnogi camau gweithredu lleol a helpu i adnabod anghenion adsefydlu pobl y mae'r pandemig yn effeithio arnynt yn uniongyrchol ac yn anuniongyrchol. Mae hyn yn cynnwys pobl y mae effaith y cyfyngiadau symud yn effeithio arnynt. Mae Fframwaith Gweithredu'r GIG Chwarter 2 yn tynnu sylw at yr angen i gynllunio a datblygu gwasanaethau adsefydlu.

2. Gwasanaethau canser (arian heb ei ddyrannu i ddarparwyr trydydd sector)

Yn unol â pholisi Llywodraeth Cymru, nid yw cyllid canlyniadol wedi'i glustnodi ac mae'n cael ei ddyrannu i gronfeydd wrth gefn Llywodraeth Cymru i'w ddefnyddio yn unol â blaenoriaethau Llywodraeth Cymru sy'n adlewyrchu anghenion ac amgylchiadau Cymru. Yn yr amgylchiadau presennol, ychwanegir symiau canlyniadol at y gronfa ymladd yr ydym wedi'i sefydlu i gefnogi gwasanaethau cyhoeddus a'r economi drwy'r argyfwng hwn.

Mae Llywodraeth Cymru wedi dyrannu hyd at £6.3 miliwn ychwanegol i fynd i'r afael â'r golled mewn incwm elusennol y mae hosbisau ledled Cymru wedi'i hwynebu o ganlyniad i'r cyfyngiadau cloi. Mae'r swm yn seiliedig yn bennaf ar ffigurau a ddarparwyd gan Hosbis UK a bydd yn cael ei adolygu'n gyson. Rydym yn parhau i weithio gyda hosbisau ledled Cymru i ddeall eu gofynion cyllido yn y dyfodol. Bydd angen edrych ar benderfyniadau cyllido yn y dyfodol yng nghyd-destun yr £800 miliwn a ddyrannwyd i'r portffolio iechyd yn ddiweddar.

3. Gofal Cymdeithasol

Yn ddi-os, mae'r Coronafeirws wedi effeithio ar fynediad pobl at ofal a chymorth. Mae Rheoliadau Diogelu Iechyd (Cyfyngiadau Coronafeirws) 2020 wedi arwain at newidiadau yn y ffordd yr ydym wedi gallu byw ein bywydau ac, o ganlyniad, yn argaeledd gwasanaethau gofal cymunedol. Mae hyn wedi arwain at yr angen i roi'r gorau i rai gweithgareddau; cau adeiladau'n gyfan gwbl neu'n rhannol; gosod cyfyngiadau ar bobl yn dod at ei gilydd dan do ac yn yr awyr agored; cyfyngu ar ryngweithio wyneb yn wyneb agos a chynnal hylendid.

Fel y gwyddoch, mae'r cyfyngiadau hyn wedi bod yn cael eu hadolygu bob 21 diwrnod. Mae pob un o'r mesurau hyn wedi golygu nad yw unigolion a'u teuluoedd wedi gallu manteisio ar ddarpariaeth gymunedol fel gofal dydd, gofal seibiant a seibiannau dros nos, hamdden, addysg a gweithgareddau cysylltiedig nac ymweld â'u hanwyliaid mewn cartrefi gofal. Er gwaethaf hyn, gwyddom hefyd fod awdurdodau lleol a darparwyr gofal wedi

canfod ffyrdd gwahanol o gynnal gofal a chymorth neu alluogi cyfleoedd eraill, yn enwedig drwy atebion digidol

Mae'r rheoliadau hynny a'u heffaith ar fynediad pobl at ofal a chymorth yn wahanol iawn i'r darpariaethau o dan Ran 1 ac Atodlen 12 o Ddeddf y Coronafeirws 2020 sy'n ymwneud yn benodol â Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant Cymru 2014. Cadarnhaodd y Cynghorydd Andrew Morgan, Arweinydd CLILC, yn ei dystiolaeth i'r Pwyllgor ynghylch defnyddio pwerau Deddf 2020 ar 21 Mai, nad oedd y cynlluniau a seiliwyd ar y sefyllfa waethaf bosibl wedi cael eu rhoi ar waith, er bod y gwaith cynllunio wedi'i wneud.

Mewn tystiolaeth debyg i'r Pwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau ar 21 Gorffennaf, unwaith eto ar ran CLILC, cadarnhaodd y Cynghorydd Morgan nad oedd yn ymwybodol o unrhyw awdurdod lleol yr oedd gwir angen iddo ddefnyddio'r pwerau hynny. Rwyf yn ymwybodol y bydd Aelodau'r Senedd yn unigol ac ar y cyd fel aelodau o Bwyllgorau Craffu wedi clywed pryderon gwirioneddol pobl am effaith y pandemig ar eu bywydau nhw a bywydau eu teuluoedd.

Rwyf yn cydnabod y pryderon hynny. Dyna pam yr ydym wedi sicrhau, o'r cychwyn cyntaf, bod yna gyfleoedd clir, hygyrch a rheolaidd i unigolion a sefydliadau godi'r pryderon hynny, yn wythnosol fan bellaf, gyda swyddogion a'r Dirprwy Weinidog, fel rhan o broses barhaus o graffu, adolygu a chydweithredu â phartneriaid ar draws y sector gofal cymdeithasol.

Mae'r Pwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau wedi cyhoeddi ei adroddiad ar effaith y pandemig ar 10 Awst ac argymhellodd y dylid "diffodd" y mesurau yn Neddf y Coronafeirws 2020 sy'n ymwneud â gofal cymdeithasol ac iechyd meddwl ar unwaith. Hoffwn eich sicrhau fy mod yn cydnabod y pryderon a godwyd ac yn bwriadu ystyried yr argymhellion hyn gyda'i gilydd, ac y byddaf yn ymateb i'r ddau Bwyllgor yr un pryd.

4. Trefniadau gwarchod

Cyn i'r cyngor ar warchod gael ei oedi ar 16^{eg} Awst, anfonwyd llythyr arall at bawb ar y Rhestr Cleifion a Warchodir. Roedd y llythyr hwn yn egluro pam fod y cyngor i'r grŵp hwn wedi newid, a beth mae hyn yn ei olygu i'r grŵp o ran sut y gallant gadw eu hunain yn ddiogel wrth symud ymlaen. Roedd hefyd yn tynnu sylw at y posibilrwydd y gallai fod angen inni ofyn i bobl warchod eu hunain eto yn y dyfodol pe bai nifer yr achosion yn cynyddu.

Fel rhan o'r paratodau ar gyfer yr oedi o ran gwarchod, rydym wedi cynyddu ein hymgysylltiad ar draws grwpiau rhanddeiliaid, gan gydnabod bod llawer o bobl sydd â chyflwr penodol yn fwy tebygol o fynd at sefydliadau sy'n gysylltiedig â'r cyflyrau penodol hynny am gyngor. Nid yn unig yr ydym wedi ymgysylltu â'r sefydliadau hyn i ddarparu gwybodaeth, rydym hefyd wedi gofyn iddynt adolygu llythyr y Prif Swyddog Meddygol a'n canllawiau ni cyn eu cyhoeddi. Mae hyn wedi sicrhau bod yr wybodaeth a ddarparwn yn diwallu anghenion y grŵp hwn ac yn rhoi sylw i rai o'r cwestiynau y maent wedi bod yn eu gofyn i'r sefydliadau hyn. Rydym hefyd wedi bod yn cynnal ymgyrch gyfathrebu yn ystod yr wythnos cyn yr oedi i ymateb i gwestiynau gan y cyhoedd mewn cyfres 'Gofyn i Dr Frank'. Mae modd gweld y fideos hyn ar Twitter neu Facebook ac mae ffeithlun a ddarparwyd fel rhan o'r ymgyrch hon hefyd wedi cael ei rannu â fforymau cydnerthedd lleol, Byrddau Iechyd ac Awdurdodau Lleol i sicrhau bod y neges y mae'n ei chynnwys yn cyrraedd y gynulleidfa ehangaf bosibl.

Gan fod bocsys bwyd wedi dod i ben ar 16^{eg} Awst, cafodd taflenni gwybodaeth eu cynnwys yn y bocsys i sicrhau bod y rhai a oedd yn eu derbyn yn gwybod eu bod yn dod i ben ac yn cael gwybod am opsiynau eraill i gael bwyd, os nad oeddent yn teimlo'n barod i adael y tŷ i siopa eto. Mae hyn yn cynnwys parhau â'r mynediad blaenoriaethol at slotiau siopa ar-lein

i'r rheini sydd ar restr y cleifion a warchodir. Cafodd fideo ar hyn ei bostio ar gyfryngau cymdeithasol ynghyd â dolen at wybodaeth ar wefan am sut i gael gafael ar fwyd.

Bydd y cynllun danfon meddyginiaeth gan wirfoddolwyr yn dal ar gael tan ddiwedd mis Medi. Mae'r wybodaeth hon wedi cael ei chynnwys yn llythyrau'r Prif Swyddog Meddygol a'n canllawiau ar-lein.

5. Gofalwyr ifanc

Mae swyddogion yn y Gyfarwyddiaeth Gwasanaethau Cymdeithasol ac Integreiddio yn parhau i gwrdd yn rheolaidd â phrif weithredwyr y tri sefydliad cenedlaethol i ofalwyr, i drafod yr ystod o faterion sydd wedi bod yn effeithio, ac sy'n parhau i effeithio, ar ofalwyr o bob oed yn ystod y pandemig presennol. Mae mudiadau trydydd sector, fel Ymddiriedolaeth Gofalwyr Cymru sy'n arwain ar gynrychioli gofalwyr ifanc yng Nghymru, wedi darparu cefnogaeth amhrisiadwy i ofalwyr ac rydym yn falch o fod yn gweithio'n agos gyda nhw i'n helpu ni i ddeall y problemau yn well, ond hefyd i ganfod atebion.

Mae anghenion gofalwyr ifanc yn rhan allweddol o drafodaethau Grŵp Cynghori'r Gweinidog ar Ofalwyr, a gyfarfu'n fwyaf diweddar ddiwedd mis Gorffennaf. Mae gwybodaeth o bob rhan o'r aelodaeth yn cael ei rhannu â ni, ac mae gwaith yn mynd rhagddo ar hyn o bryd ar ddatblygu'r cynllun cenedlaethol newydd ar gyfer gofalwyr. Rydym yn bwriadu cyhoeddi dogfen ar gyfer ymgynghoriad cyhoeddus ddechrau'r hydref.

Mae sicrhau bod gofalwyr ifanc yn gallu cael cymorth a chefnogaeth emosiynol wedi bod yn fater hollbwysig. Gall gofalwyr ifanc fanteisio ar amrywiaeth o ddeunyddiau cefnogi a llinellau cymorth, fel gwasanaeth MEIC, manteisio ar gymorth cwnsela mewn ysgolion, gwasanaethau ieuencid a'r adnoddau ar-lein sydd ar gael drwy Hwb, fel y Pecyn Cymorth Iechyd Meddwl i Bobl Ifanc. Mae awdurdodau lleol hefyd wedi parhau i gynnig gwasanaeth i ofalwyr ifanc drwy gydol y cyfyngiadau symud er eu bod ar-lein, dros y ffôn neu ar gyfryngau cymdeithasol, yn hytrach nag wyneb yn wyneb.

Ar hyn o bryd mae swyddogion yn gweithio'n agos gyda Chymunedau Digidol Cymru i gaffael gliniaduron er mwyn darparu cymorth ychwanegol i'r gofalwyr ifanc hynny, rhwng 16 a 18 oed, sy'n wynebu pwysau ychwanegol sylweddol yn eu rolau gofalu oherwydd COVID-19. Byddwn yn gweithio'n agos gydag Ymddiriedolaeth Gofalwyr Cymru a phob un o'r 22 awdurdod lleol i sicrhau bod y gliniaduron yn cyrraedd y gofalwyr ifanc hynny sydd fwyaf tebygol o elwa. Bydd pecyn data 12 mis yn dod gyda'r dyfeisiau, gan sicrhau y bydd y cynllun hwn yn helpu'r gofalwyr ifanc hynny sy'n profi tlodi digidol i fynd ar-lein a chael cysylltiad.

Bydd y gofalwyr ifanc sy'n cael gliniadur yn gallu defnyddio'r rhain i gynnal cysylltiad â'u teulu, eu ffrindiau a'u rhwydweithiau cefnogi eraill, sy'n bwysig iawn i'w lles meddyliol. Ar lefel ymarferol, bydd y dyfeisiau'n rhoi cymorth pwysig iddynt yn eu rolau gofalu, yn enwedig lle mai gwefannau, gwasanaethau ar-lein a chyfryngau cymdeithasol yw'r pwynt cyswllt cyntaf yn aml erbyn hyn er mwyn cael gafael ar gymorth. Bydd y dyfeisiau felly'n cefnogi'r gofalwr ifanc a'r person y mae'n gofalu amdano.

6. Agenda gweddnewid

Mae'r GIG wedi symud allan o gyfnod cynllunio ac ymateb hollbwysig COVID-19 ac i gyfnod hwy lle mae'n rhaid i'n system iechyd a gofal barhau i fod yn barod ar gyfer unrhyw gyfnodau prysurach yn y dyfodol. Rhaid hefyd iddo geisio darparu gwasanaethau hanfodol a gofal a thriniaeth arall o ansawdd uchel i bobl Cymru. Mae ein cynlluniau'n dal i ganolbwyntio ar atal:-

- Niwed o COVID-19 ei hun

- Niwed am fod y GIG a'r system gofal cymdeithasol wedi'u gorlethu
- Niwed oherwydd lleihad mewn gweithgarwch nad yw'n gysylltiedig â COVID-19
- Niwed yn sgil camau / cyfyngiadau cymdeithasol ehangach

O ystyried yr heriau a'r ansicrwydd parhaus, yn enwedig wrth inni symud i fisoedd y gaeaf, mae'r cylch cynllunio chwarterol a fabwysiadwyd wedi'i seilio ar ddull gweithredu "rhagofalus", gan weithio ar y cyd mewn ffordd hyblyg ac ystwyth i sicrhau hyder y cyhoedd a'r staff.

Fodd bynnag, mae'r sefyllfa ddigynsail o ran cynllunio a darparu pob agwedd ar wasanaethau iechyd a gofal yn ystod pandemig COVID-19 wedi bod yn gatalydd er profi dulliau arloesol sy'n canolbwyntio ar ganlyniadau. Mae hyn wedi rhoi ffocws newydd ar sut rydym yn darparu gwasanaethau diogel sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn yn yr amgylchiadau eithriadol hyn, ac wedi rhoi cyfle i ddysgu a moderneiddio, gyda'r bwriad o ddiogelu ein gwasanaethau i'r dyfodol.

Mae Llywodraeth Cymru yn gweithio gyda phartneriaid ar draws lechyd a Gofal Cymdeithasol i lunio adroddiad ar ganfyddiadau'r astudiaethau niferus sydd ar waith i ganfod arloesedd a ffordd newydd o weithio yn ystod yr ymateb i Covid-19. Caiff yr adroddiad hwn ei gyhoeddi erbyn diwedd y flwyddyn.

Mae hefyd yn bwysig cydnabod y cyd-destun a'r cyfeiriad a ddarparwyd ddwy flynedd yn ôl gan "Cymru Iachach". Byddaf yn adrodd ar y cynnydd a wnaethpwyd o ran yr agenda a nodais yn 'Cymru Iachach' cyn toriad hanner tymor yr hydref hwn. Yn ogystal â phwysu a mesur peth o'r cynnydd a wnaed yn erbyn nodau Cymru Iachach yn ystod yr ymateb i Covid-19, byddaf yn pwysleisio'r meysydd yn y strategaeth a fydd yn help i symud i'r cyfnod adfer.

Hoffwn gydnabod yr arweiniad, yr ymgysylltu a'r gefnogaeth glinigol sylweddol sydd wedi bod yn sail i ofal a thriniaeth cleifion er mwyn cyrraedd y safonau uchaf posibl drwy gydol y pandemig. Bydd Llywodraeth Cymru yn parhau i weithio'n agos gyda Phrif Weithredwyr GIG Cymru, eu timau gweithredol a'r rhai mewn gofal cymdeithasol wrth i'r agenda hon symud ymlaen.

7. Iechyd Meddwl

I gadarnhau, cafodd y gronfa Gwella Gwasanaethau Iechyd Meddwl gwerth £7m ei hail-bennu fel rhan o'n ymateb cynnar i bandemig Covid-19. Cafodd gwasanaethau iechyd meddwl eu pennu'n fuan gennym yn 'wasanaethau hanfodol' ac, i gefnogi hyn, rhoesom £3.5m o'r cyllid gwella gwasanaethau iechyd meddwl ar unwaith i'r byrddau iechyd lleol i'w galluogi i ymateb i'r pwysau sy'n gysylltiedig â'r sefyllfa bresennol ym maes iechyd meddwl. Roedd hyn yn cynnwys mynediad at ddarpariaeth argyfwng / y tu allan i oriau a mwy o fynediad at ymyriadau seicolegol.

Rydym wedi ysgrifennu at y byrddau iechyd yn ddiweddar i ofyn am gynigion ar gyfer y £3.5m o gyllid gwella gwasanaethau sy'n weddill ar gyfer 2020/21, ac yn amodol ar gyfer y £7m o 2021/22 ymlaen. Bydd y cyllid yn cefnogi'r meysydd blaenoriaeth yn ein Cynllun Cyflawni newydd, Law yn Llaw at Iechyd Meddwl, gan gynnwys CAMHS / cymorth i blant a phobl ifanc a chynyddu mynediad at therapïau seicolegol. Disgwyliwn dderbyn cynigion erbyn 7 Medi.

Ar ben hynny, rydym hefyd wedi darparu £2m, hyd yma, i gaffael capasiti ychwanegol ar gyfer cleifion mewnol iechyd meddwl gan y sector annibynnol a/neu'r trydydd sector yng Nghymru.

8. Gorchuddion wyneb (sail y polisi a benderfynwyd yng Nghymru)

Mae diogelu unigolion a lleihau trosglwyddiad y feirws yn dal yn un o brif flaenoriaethau Llywodraeth Cymru.

Yn dilyn y cyngor diweddaraf gan Sefydliad Iechyd y Byd, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ar 9^{fed} Mehefin ei bod yn argymhell bod pobl yng Nghymru yn gwisgo gorchudd tair haen mewn sefyllfaoedd lle nad oes modd cadw pellter cymdeithasol. Mae Llywodraeth Cymru yn cymeradwyo safbwynt Sefydliad Iechyd y Byd yn gryf mewn amgylchiadau o'r fath.

Mae effaith bosibl canllawiau diwygiedig Sefydliad Iechyd y Byd wedi cael ei modelu, ac mae'n cael ei mireinio eto yn awr i ystyried yr eglurhad yn y Datganiad Ysgrifenedig ar Ddefnyddio Masgiau Meddygol mewn Iechyd a Gofal Cymdeithasol (13 Mehefin 2020).

Ar 13 Gorffennaf cyhoeddodd y Prif Weinidog newidiadau i'r ddyletswydd i gadw pellter corfforol o 2m. Mae hyn yn cydnabod nad yw bob amser yn bosibl cynnal pellter o 2 fetr ac yn nodi'r mesurau ychwanegol y mae angen i fusnesau eu rhoi ar waith i leihau'r risg o ledaenu'r coronafeirws. Mae'r rhain yn cynnwys cynnal safonau hylendid a chyfyngu ar ryngweithio wyneb yn wyneb agos, lle bynnag y bo hynny'n rhesymol.

Er mwyn helpu i leihau'r risg o drosglwyddo'r feirws ar drafnidiaeth gyhoeddus, lle nad yw bob amser yn bosibl cynnal pellter ffisegol o 2m, o 27 Gorffennaf ymlaen bydd yn orfodol i bobl wisgo gorchudd tair haen wrth deithio ar drafnidiaeth gyhoeddus, gan gynnwys mewn tacsis.

Nid yw gwisgo gorchudd wyneb yn y gymuned yn orfodol ar hyn o bryd, ond rydym yn annog pobl i wneud hynny er eu budd eu hunain ac er budd eraill. Nid ydym yn argymhell defnyddio gorchuddion wyneb yn yr awyr agored.

Nid yw gwisgo gorchudd wyneb yn disodli'r angen i gadw pellter cymdeithasol neu olchi eich dwylo'n rheolaidd. Y rhain ynghyd â'r gwasanaeth Profi Orlhain a Diogelu yw'r ffordd orau o atal lledaeniad y feirws.

Mae angen tystiolaeth wyddonol bellach ar fanteision gwisgo gorchudd wyneb i'r cyhoedd. Fodd bynnag, mae canfyddiadau arsylwi'n awgrymu y gallai gorchudd wyneb tair-haen a wneir gartref neu a brynir leihau'r trosglwyddo o un person i'r llall os caiff ei wneud, ei wisgo, ei drin a'i waredu'n briodol.

Dim ond i bobl nad ydynt yn dangos symptomau coronafeirws y mae'r cyngor hwn yn berthnasol. Rhaid i unrhyw un sydd â thymheredd uchel neu beswch parhaus, newydd, neu sy'n colli'i synnwyr arogl neu flas/yn gweld newid yn ei synnwyr arogl neu flas, hunanysu am o leiaf saith diwrnod a chael prawf cyn gynted â phosibl. Oni bai fod eich prawf yn dangos canlyniad negatif, ni chewch fynd allan yn ystod y cyfnod hwn, hyd yn oed gyda gorchudd wyneb.

Yn dilyn trafodaeth yn y Grŵp Cynghori Technegol, cyhoeddwyd [datganiad cyngor wedi'i ddiweddarau](#) ar 14eg Awst. Dadleuwyd o blaid ac yn erbyn gwneud gwisgo gorchudd wyneb yn orfodol; awgrymwyd y dylid argymhell gwisgo gorchuddion wyneb dan do, ynghyd ag ymddygiadau lliniaru risg eraill fel cadw pellter cymdeithasol. Roedd y datganiad hefyd yn argymhell y dylid ei gwneud yn orfodol gwisgo gorchuddion wyneb mewn ardaloedd neu mewn amgylchiadau lle mae tystiolaeth o drosglwyddo parhaus neu gynyddol ar y feirws.

Bydd y Grŵp Cynghori Technegol yn parhau i adolygu tystiolaeth newydd wrth iddi ddod i'r amlwg ac yn diweddarau ei gyngor yn unol â hynny. Ar ben hynny, bydd yr is-grŵp Risg ac Ymddygiad yn parhau i ystyried y dystiolaeth ymddygiadol am orchuddion wyneb ac yn rhoi cyngor priodol i Lywodraeth Cymru ar gyfathrebu ynglŷn â risg.

9. Capasiti labordai (profion COVID-19 a'r effaith ar waith nad yw'n gysylltiedig â COVID)

Bydd defnyddio mwy o gapasiti profi'r DU yn creu mwy o hyblygrwydd yn system brofi Cymru a bydd yn ein galluogi i ganolbwyntio ein capasiti profi ein hunain ar y meysydd lle mae'r angen mwyaf - o fynd i'r afael ag achosion lleol yn y dyfodol er mwyn cyfyngu ar y lledaeniad, i brofi mwy o unigolion asymptomatig i'n helpu i ddeall sut mae'r feirws yn lledaenu mewn rhai cymunedau.

Mae maint y capasiti profi sydd ei angen yng Nghymru i gefnogi'r dull hwn o weithredu ar lefel nas gwelwyd o'r blaen. Rydym wedi ehangu ein capasiti profi yn sylweddol ac ers Gorffennaf 13 mae capasiti labordai ar gael ar hyn o bryd i brosesu dros 15,157 o brofion y dydd.

Mae rhwydwaith helaeth o gyfleusterau profi ar gael ledled Cymru, gan gynnwys:

- Canolfannau Profi Torfol – 8 ar draws Cymru yng Nghasnewydd, Glynebwy, Caerdydd, Abertawe, Caerfyrddin, Llandudno a Glannau Dyfrdwy.
- Unedau Profi Cymunedol – 19 ar draws Cymru mewn amrywiaeth o leoliadau.
- Unedau Profi Symudol – 18 uned ar draws Cymru gyda 12 ar draws y Byrddau Iechyd Lleol a 6 ar gyfer ymateb cyflym.
- Pecynnau Profi Cartref – gan gynnwys pyrth y DU er mwyn i aelodau'r cyhoedd a gweithwyr allweddol archebu'r profion hyn, a phorth penodol ar gyfer cartrefi gofal.

Sefydlwyd proses ymateb cyflym i reoli achosion lleol a phrofion ar lefel gymunedol. Bydd profion ar gael yn gyflym gan ddefnyddio safleoedd profi lloeren dros dro, llwybrau gollwng a chasglu, neu ddefnyddio'r Unedau Profi Symudol presennol a weithredir gan y fyddin ac a ddefnyddir drwy'r byrddau iechyd lleol. Mae Undebau Profi Symudol ychwanegol hefyd yn cael eu darparu i reoli achosion a chlystyrau mewn cymunedau. Mae gan Gymru hefyd fynediad at oddeutu 30 o Undebau Profi Symudol Strategol Wrth Gefn, sydd ar wasgar yn rhanbarthol ond sy'n cael eu trefnu a'u gweithredu'n ganolog gan yr Adran Iechyd a Diogelwch. Gellir eu defnyddio i helpu gydag achosion lleol pan ofynnir iddynt ddarparu capasiti ymchwydd.

Byddwn yn parhau i gynyddu'r capasiti hwn dros yr wythnosau a'r misoedd nesaf, gan ein galluogi i brofi mwy o bobl sy'n aros mewn ysbytai a lleoliadau gofal a'r rheini sy'n gweithio yn y sectorau hyn ac mewn gwasanaethau hanfodol eraill.

Bydd nifer y profion y bydd eu hangen arnom yng Nghymru yn dibynnu ar ledaeniad y clefyd, pa mor gyffredin yw'r symptomau a'r dystiolaeth sy'n dod i'r amlwg ynghylch y ffordd orau o ddefnyddio profion i atal haint. Byddwn yn cadw golwg fanwl ar hyn yn barhaus.

Mae Iechyd Cyhoeddus Cymru yn monitro amseroedd cwblhau gwaith labordy nad yw'n gysylltiedig â COVID yn rheolaidd. Ar sail y data diweddaraf, mae'n amlwg nad yw COVID wedi cael effaith sylweddol ar amseroedd cwblhau labordai ac nad oes dystiolaeth i awgrymu bod gwaith arall yn cael ei ohirio. Yn benodol, cafwyd gostyngiad o 20% yn nifer y samplau i'w prosesu nad ydynt yn COVID ym mis Mehefin 20 o'i gymharu â Mehefin 19, ond mae'r niferoedd yn cynyddu wrth i wasanaethau'r GIG aildechrau. Mae'r tablau isod yn darparu'r data perthnasol i gadarnhau'r canfyddiadau hyn.

Tabl 1 – Amseroedd cwblhau profion microbioleg (%) Mehefin 19 o'i gymharu â Mehefin 20

Adran labordy	Amseroedd cwblhau profion microbioleg (%)	
	Meh-19	Meh-20
Bacterioleg	93.9	93.5
Unedau Cyfeirio ac Arbenigol	98.1	98.4
Bwyd, Dŵr a'r Amgylchedd	96.8	98.5
Feiroleg	94.2	91.6

Sylwer: mae'r amseroedd prosesu yn amrywio. Cytunir arnynt ar sail glinigol gyda'r byrddau iechyd ac fe'u cofnodir o fewn cytundebau lefel gwasanaeth.

Tabl 2 – Cyfanswm y samplau i'w prosesu Mehefin 19 o'i gymharu â Mehefin 20

Cyfanswm y sbesimenau ym mis Mehefin		
Math o Sbesimen	Blwyddyn	
	2019	2020
BC	6,091	5,007
Clwyf Arwynebol	5,231	3,764
Sgrin MRSA	7,755	4,250
PCR Enterig	5,107	3,632
Sbwtwm	3,890	1,980
Llygad/Clust/Clwyf dwfn/Crawn/Gwddf/Ceg	3,828	2,426
Cenhedlol	7,488	5,019
Wrin	21,034	22,830
Mycolog	2,828	538
CYFANSWM	63,252	49,446

Mae croeso i chi gysylltu â mi os oes arnoch angen rhagor o wybodaeth.

Gobeithio bod yr wybodaeth hon o gymorth i'r Pwyllgor.

Yn gywir,

Vaughan Gething AS/MS

Y Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol
Minister for Health and Social Services